

SVÄTOOTCOVSKÝ POHĽAD NA BOŽÍ OBRAZ⁵¹ A PODOBU^{52 53}

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Grécke slovo ἡ εἰκόνα vychádza zo slova εἶκα alebo οἶκα, ktoré vyjadruje priliehanie k formovaniu s významom prítomnosti. Ἔοικα vychádza od slovesa εἶκω, vyjadrujúce podobnosť na niečo, alebo na niekoho. Inak povedané vyjadruje fakt „som podobný“. Sloveso εἶκω je odvodené od δράω, ktoré vyjadruje činnosť.⁵⁴

Pri stvorení všetkého viditeľného aj neviditeľného na konci aktu tvorenia Boh stvoril človeka: „Potom riekol Boh: Učiniťme človeka na svoj obraz (κατ’ εἰκόνα), podľa našej podoby (κατ’ ὁμίωσιν), aby panoval nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom, nad dobytkom, nad všetkou poľnou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi. Tak stvoril Boh človeka na svoj obraz; na Boží obraz ho stvoril; ako muža a ženu ich stvoril.“⁵⁵

Téma Božieho obrazu a podoby človeka je v kresťanskej antropológii jednou z centrálnych. Už Platón vyjadril myšlienku, že Boh „razil“ živé bytosti

⁵¹ ДЬЯЧЕНКО, Г. 2002. Полный церковно-славянский словарь. Москва, 2002. s. 366. Tiež ПЕТКОВИЋ, С. 2002. Речник црквенословенскога језика. Београд, 2002. s. 143 a 326-327.

⁵² ДЬЯЧЕНКО, Г. 2002. Полный церковно-славянский словарь. Москва, 2002. s. 441.

⁵³ Táto štúdia je výsledkom riešenia vedeckovýskumného projektu *Fenoméni slobody – hodnota kultúrnej a sociálnej identity* (VEGA č. 1/0276/11).

⁵⁴ Ἀπό δράω 2: ...Εἶκω 2 - ὁμοιάζω. Ἔοικα 1 παρακείμενος τοῦ εἶκω 2 μέ σημασίαν ἐνεστώτος – εἶμαι ὅμοιος. Pozri ΣΤΡΟΥΜΠΟΥΛΗΣ, Δ. Μ. 1998. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ - ΟΙ ΡΙΖΕΣ. ΙΔΙΟΤΙΚΗ, 1998. s. 135-136.

⁵⁵ ...καὶ εἶπεν ὁ θεὸς Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ’ ὁμίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. 27 καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ’ εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. 1Μ 1, 26 – 27.

„v súlade s podstatou prvoobrazu.“⁵⁶ Filón Alexandrijský chápal človeka „stvoreného podľa obrazu ideálneho Prvoobrazu.“⁵⁷

Môžeme povedať, že Tacián bol prvým, kto hneď po Svätom Písme zreteľne používal výraz *podľa obrazu a podoby*, i keď mu nemôžeme dať dôležitosť dogmatického učiteľa Cirkvi, pretože nevystupoval z rámcov teológie svojej doby. Napriek tomu nám poukazuje na chápanie Božieho obrazu a podoby, ktoré rozvinuli neskorší Otcovia Cirkvi.⁵⁸

Tacián hovoril, že Boží obraz a podoba sú *energiou* Svätého Ducha, ktorá dáva neporušiteľnosť. Nezískava sa však nejakým magickým alebo mechanickým spôsobom, ale je uskutočňovaná cez zdokonaľovanie človeka namierené k získavaniu dokonalosti.⁵⁹ „Logos učinil človeka obrazom nesmrteľnosti podľa vzoru Otca, od ktorého sa rodil. Ako je nesmrteľnosť v Bohu, rovnakým spôsobom aj človek, ktorý je v spoločenstve s Bohom, vlastní nesmrteľnosť.“⁶⁰ Prvý človek mal v sebe oživujúceho Ducha, takže podľa nesmrteľnosti predstavoval Boží obraz. Keď sa však cez hriech oddelil od Ducha, stal sa smrteľným.⁶¹

Človek nebol stvorený dokonalým, ale rovnako ani neúplným. Bol stvorený ako slobodný a v plnej prirodzenosti, aby mohol dospieť k dokonalosti a nesmrteľnosti. Z toho dôvodu mu bol darovaný Svätý Duch. Duch na začiatku prebýval spolu s dušou, ale neskôr ju kvôli hriechu opustil, preto sa

⁵⁶ ...Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἤδη μέχρι χρόνου γενέσεως ἀπειργαστο εἰς ὁμοιότητα ὥπερ ἀπεικάζεται. *The Timeaus of Plato*. London : Macmillan, 1888. s. 39.

⁵⁷ Киприан (КЕРН), Архимандрит. 1950. *Антропология св. Григория Паламы*. Париж, 1950. s. 150.

⁵⁸ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωτοδουλειски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220 a 223.

⁵⁹ ΤΑΤΙΑΝΟΣ ΑΣΣΥΡΙΟΣ. Λόγος αὐτοῦ πρὸς Ἑλληνας, 12. In MIGNE, J.-P. 2001. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 6. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 830-834. Pozri tiež РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωτοδουλειски грех*. Нови Сад, 2001. 221.

⁶⁰ „Λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος πνεῦμα γεγωνῶς ἀπὸ τοῦ πνεύματος καὶ λόγος ἐκ λογικῆς δυνάμεως, κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν πατρὸς μίμησιν εἰκόνα τῆς ἀθανασίας τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν, ἵν', ὥπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ θεῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον θεοῦ μοίρας ἄνθρωπος μεταλαβὼν ἔχη καὶ τὸ ἀθάνατον.“ ΤΑΤΙΑΝΟΣ ΑΣΣΥΡΙΟΣ. Λόγος αὐτοῦ πρὸς Ἑλληνας, 7.1. In MIGNE, J.-P. 2001. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 6. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 820. Pozri tiež РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωτοδουλειски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220.

⁶¹ РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωτοδουλειски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220-221.

človek stal smrteľným.⁶² Tak človek stratil Boží obraz a podobu, teda spoločenstvo Svätého Ducha a dôsledkom toho aj nesmrteľnosť. Napriek tomu však nestratil rozum a slobodnú vôľu.⁶³

Tacián odmietal názory filozofie, ktorá človeka delila na samotného človeka, teda dušu, ktorá je podľa svojej prirodzenosti nesmrteľná, a na hmotného a dočasného človeka, teda telo, ktoré podľa svojej prirodzenosti podlieha smrti.⁶⁴ Tacián chápal celého človeka, teda telo aj dušu ako Boží obraz a podobu, pretože celý človek predstavuje chrám Svätého Ducha, teda chrám obrazu a podoby a pretože cez získavanie morálnej dokonalosti celý človek je účastný na Božej nesmrteľnosti.⁶⁵

Na rozdiel od Taciána svätý Irinej videl rozdiel medzi Božím obrazom a Božou podobou, ale tento rozdiel nie je jasný. Vyplýva to z jeho slov, kedy hovorí, že „človek je skutočne rozumný a podľa toho aj podobný Bohu. A keďže má slobodnú vôľu a postupuje podľa vlastného úsudku, sám je príčinou, že niekedy sa stane žitom a niekedy plevelom... a pretože je stvorený ako rozumný, stratil skutočnú rozumnosť.“⁶⁶ Tu sa rozum a sloboda nevzťahujú na obraz, ale na podobu. Na niektorých miestach hovorí o strate aj Božieho obrazu aj podoby, ale niekedy naznačuje, že sa z Božieho obrazu niečo zachovalo. To by mohlo byť chápané, že pred pádom bol Boží obraz slobodný a po páde sa tento obraz zatemnil.⁶⁷ Irinej rovnako ako aj Tacián hovorili, že prvotné bytie človeka si vyžadovalo prítomnosť a pôsobenie Svätého Ducha. Prví ľudia boli ako deti, ktoré sa snažili o dokonalosť. Neboli stvorení pod mocou smrti, ale ani ako nesmrteľní. Svoju nesmrteľnosť mali získať morálnym zdokonaľovaním, pretože nesmrteľnosť a Božia podoba sú úzko späté.⁶⁸ Človek bol stvorený na Boží obraz, no tento obraz nevidel, pretože Logos ako obraz, podľa ktorého bol človek stvorený, bol ešte neviditeľný. Keď Logos prijal telo, stal sa obrazom Božstva, ktoré vlastnil a podobu zverejnil tým, že človeka

⁶² РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 220.

⁶³ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 222.

⁶⁴ РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 222.

⁶⁵ РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 222.

⁶⁶ Irinej Lyonský. Ἐλεγχος Δ', IV, 3. In РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 224.

⁶⁷ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 225.

⁶⁸ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001. s. 228.

napodobil neviditeľnému Otcovi.⁶⁹ Irinej ďalej opisuje postupovanie prvých ľudí k dokonalosti a nesmrteľnosti, pričom poukazuje na Christa, ktorý sa narodil ako dieťa a telesne dospieval. Nerástol však z hriechu k dokonalosti. Aj prví ľudia boli stvorení ako deti, aby rástli a dospeli k telesnej aj duchovnej dokonalosti.⁷⁰

Črty Božieho obrazu videli niektorí svätí Otcovia v rozumovo-duchovnej rovine človeka ako *prirodzenosť rozumného* (ζωον λογικόν). Svätý Vasilij Veľký píše, že „sme stvorení na obraz Stvoriteľa, máme rozum a slovo, ktoré vytvárajú dokonalosť našej prirodzenosti.“⁷¹ Ďalej objasňuje, že ľudské telo nie je Božím obrazom, pretože Boh je Duch a Boží obraz musí byť tiež duchovný.⁷² Svätý Fótios Konštantínopolský o ľudskom tele píše: „Ľudské telo, ako aj duša, sú umeleckým výtvorom jeho (t. j. Božieho) ľudomilného a dobro konajúceho predvídania.“⁷³

Svätý Gregor Nysský objasňuje, že Sväté Písmo hovorí o dvojakom stvorení človeka: „Boh nestvoril človeka kvôli ničomu inému, než zo svojho nekonečného dobra. Súc taký a majúc to za príčinu stvorenia našej prirodzenosti, silu tohto dobra nechce prejať v nedokonalnej podobe, dajúc našej prirodzenosti jednu z tých vecí, ktoré sú mu k dispozícii a váhajúc, či jej nemal dať iný podiel, účasť. Dokonalú podobu dobra tu môžeme vidieť v jeho tvorení človeka, ako aj v úplnom obdarovaní všetkými dobrými darmi. Napriek tomu, že množstvo všetkých dobrých darov je veľmi veľké, nie je možné o nich hovoriť v množnom čísle. Jazyk Svätého Písma to vyjadruje v rozumovom výraze, keď hovorí, že človek je stvorený podľa Božieho obrazu. Povedané inak, Boh učinil ľudskú prirodzenosť „náchylnú“ každému dobru,

⁶⁹ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωοδυτελски грех*. Нови Сад, 2001. s. 228.

⁷⁰ Pozri РОМАНИДИС, J. 2001. *Πρωοδυτελски грех*. Нови Сад, 2001. s. 229.

⁷¹ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος περὶ εὐχαριστίας. Λόγος Β'. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 31. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 221.

⁷² Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 13 a 24.

⁷³ Photii Patriarchae Constantinopolitani Operum Pars Secunda. Dogmatica. Contra manichaeos libri quatuor. In MIGNE, J.-P. 1900. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus CII. Paris, 1864. s. 180.

pretože ak je Božstvo plné dobra a človek je jeho obraz, potom obraz, ktorý je naplnený každým dobrom, nachádza svoju totožnosť v Prvoobrazе (Archetype).“⁷⁴

Zároveň je potrebné sledovať poriadok v používaní množného a jednotného čísla, s ktorými sa stretávame vo Svätom Písme. Boh vyslovil: „učiňme človeka na svoj obraz“ - „stvoril človeka na svoj obraz“. To isté sa týka aj človeka: „stvoril ho“ – „stvoril ich“. Tým je zdôraznená jednota prirodzenosti celého ľudského rodu popri rôznosti hypostáz každej konkrétnej osobnosti.

Svätí Otcovia objasňujú rozdiel medzi obrazom a podobou tým, že obraz bol človeku daný v plnosti a nie je možné ho zničiť a podoba bola daná človeku na začiatku ako možnosť a je potrebné, aby človek sám vynaložil úsilie k dokonalej podobe. Ježek dopĺňa, že stvorenie podľa obrazu je interpretované skôr v statickom zmysle ako niečo vlastné človeku a podľa podoby je predstavované skôr dynamicky ako niečo, čo človek získava.⁷⁵

Svätý Vasilij Veľký píše, že obraz „sme dostali pri stvorení a podobu získavame slobodnou vôľou.“⁷⁶ Ďalej nastoľuje otázku, že Boh nám dal silu, obraz a ak by nám dal aj podobu, aká by bola naša zásluha na Božom kráľovstve? Pre neho Božia podoba, natoľko, nakoľko je možná ľudskej prirodzenosti, predstavuje samotnú podstatu kresťanstva⁷⁷ a rovná sa zbožšteniu.⁷⁸

Podľa svätých Otcov Boží obraz sa nachádza v ľudskej duši a nie v jeho tele, pričom nemá nič spoločné s delením na muža a ženu. Boh vopred videl

⁷⁴ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. гл. XVI–XVII. Санкт-Петербург : АХИОМА, 1995. Pozri tiež РОУЗ, С. (јеромонах). 2002. *Стваряње света и рани човек*. Православно тумачење књиге Постања. Београд, 2002. s. 114.

⁷⁵ JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 15.

⁷⁶ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 24-25.

⁷⁷ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 13.

⁷⁸ VASILIJ VEĽKÝ. О Svätom Duchu IX., 23; XV, 36; s. 329 a 371. In БРИЈА, Ј. 1999. *Речник православне теологије*. Београд, 1999. s. 355.

pád človeka, preto učinil človeka ako muža a ženu. Táto rozdielnosť je neoddeliteľnou súčasťou ľudského bytia. Svätý Gregor Nysský píše, že „to čo je stvorené podľa obrazu, je jedno a to, čo sa dnes prejavuje v skazenosti, je druhé.“⁷⁹ Boh stvoril človeka podľa svojho obrazu a to, čo je stvorené podľa obrazu, je zároveň ukončením tvorenia, preto Mojžiš už len stručne píše o stvorení na muža a ženu. Toto rozdeľovanie je však vzdaľovaním sa od Archetypu, pretože ako hovorí apoštol Pavol, v Christovi nie je muža ani ženy.⁸⁰ V byzantskej teológii nachádzame dôležitosť jednoty a rovnoprávnosti muža a ženy ako jedného človeka, ako ženy-muža, ktorý vyjadruje obraz Boha, pretože žena vyjadruje prirodzenosť a muž prejav tejto prirodzenosti, navzájom sa dopĺňajú a tvoria jedného plného človeka.⁸¹

Svätí Otcovia vidia Boží obraz v slobodnej vôli človeka a jeho možnosti výberu. Boh stvoril človeka absolútne slobodným: zo svojej lásky nechcel človeka nútiť ani k dobru ani k zlu. Boh neočakáva od človeka iba slepú poslušnosť, ale lásku, ktorá je odpoveďou na jeho lásku. Takto slobodný človek môže získavať Božiu podobu cez lásku k Nemu.

Niektorí svätí Otcovia hovoria o Božom obraze ako o nesmrteľnosti človeka a jeho vládcomskom postavení v prírode; rovnako tiež o jemu pripadajúcej náklonnosti k dobru ako črtách Božieho obrazu. Tacián nazýva človeka „obrazom Božej nesmrteľnosti“ a ctihodný Makarios Egyptský hovorí, že Boh stvoril dušu „podľa obrazu cností Ducha, vložiť do nej zákony cností, úsudok, poznanie, rozum, vieru, lásku a ostatné cnosti, podľa obrazu Ducha.“⁸²

Schopnosť človeka k tvorivosti je odrazom schopnosti tvoriť samotného Tvorcu. Boh sa zjavuje ako „konateľ a stvoriteľ“. Svätí Otcovia rozlišujú Boží obraz od Božej podoby, keď poukazujú, že Boží obraz bol do človeka vložený od počiatku Tvorcom a podobu je potrebné dosiahnuť ako výsledok cnostného

⁷⁹ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. Гл. XVI–XVII. Санкт-Петербург : АХИОМ, 1995.

⁸⁰ Pozri РОУЗ, С. (јеромонах). 2002. *Стварање света и рани човек*. Православно тумачење књиге *Постања*. Београд, 2002. s. 115.

⁸¹ Pozri JEŽEK, Václav. *Od individualismu k obecnství*. Úvod do byzantské teologické antropologie. Prešov 2005. s. 14 – 15.

⁸² ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΛΟΓΟΣ. In MIGNE, J.-P. 1860. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXXIV. Paris, 1860. s. 812-852.

života. „Výraz *podľa obrazu* označuje rozumné a obdarené slobodnou vôľou a výraz *podľa podoby* označuje napodobenie cez cnosti, nakoľko je to možné.“⁸³

Človek by mal všetky svoje schopnosti realizovať v „obrábaní“ sveta, v tvorbe, v cnosti, v láske, aby sa prostredníctvom toho pripodobnil Bohu, pretože „vrchol cnostného života je pripodobnenie sa Bohu.“⁸⁴

Len kresťanstvo dáva človeku povýšený obraz. Človek je osobnosť, persona stvorená podľa obrazu Boha, t. j. ukazujúca sa ako ikona Stvoriteľa.

Svätý Ján Damaský vo svojej knihe *Presný výklad Pravoslávnej viery* zhrnul myšlienky svojich predchodcov a učiteľov Cirkvi, ako boli Gregor Teológ, Atanáz Alexandrijský, Vasilij Veľký, či Maxim Vyznávač v časti, týkajúcej sa ľudskej duše, kde píše: „...Takto z viditeľnej a neviditeľnej podstaty Boh stvoril človeka svojimi rukami podľa svojho obrazu a podoby; zo zeme zobrazil telo, ale dušu, obdarenú myslou a rozumom, dodal človeku svojím dýchnutím... Telo a duša sú stvorené spolu... Boh stvoril človeka nepoškvrneným, pravým, milujúcim dobro, ktorému je cudzí zármutok a starosť, žiariacemu všetkými dokonalosťami, akoby nejaký druhý svet – malý vo veľkom, akoby [stvoril] druhého anjela, ktorý sa klania Bohu...“⁸⁵

O Božom obraze v človeku veľmi zrozumiteľne píše Ján Zlatoústý vo svojich *Besedách* na stvorenie sveta: „Boh nám sám objasnil vlastné slová, ktoré vyriekol: *Učínime človeka na svoj obraz*. Vzápätí nám vysvetľuje, v akom zmysle použil výraz ‘obraz’: *Nech panuje nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom, nad dobytkom, nad všetkou poľnou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi*. To znamená, že obraz postavil na úroveň vládnutia a v ničom inom. Boh stvoril človeka, učiniac ho vládcom nad všetkým, čo jestvuje na zemi a nenachádza sa nič, čo by ho prevyšovalo, ale všetko sa nachádza pod jeho mocou.“⁸⁶

⁸³ Περί ἀνθρώπου. In Τοῦ ὁσίου Ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἑκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἑκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 920.

⁸⁴ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. *Толкование Блаженств*. 1, 4.

⁸⁵ Περί ἀνθρώπου. In Τοῦ ὁσίου Ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἑκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἑκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 920.

⁸⁶ *Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, архиепископа Константинопольского. Беседы на книгу Бытия*. XVIII, 4, s. 160-161.

Boží obraz, podľa ktorého bol človek stvorený, odlišuje človeka od prostých zvierat. Apoštol Pavol vidí Boží obraz v ľudskom rozume, alebo chápaní: „Obnovte sa duchom svojej mysle“⁸⁷ a tiež: „...obliekli ste si nového človeka, ktorý sa obnovuje ku pravej známosti podľa obrazu svojho Stvoriteľa.“⁸⁸ Blažený Augustín ďalej dopĺňa, že Boží obraz nie je v telesných črtách. Netreba ho hľadať v telesnom zobrazení, pretože Boh nemá telesné zobrazenie. Boží obraz je potrebné hľadať v duchovnej sfére ľudskej prirodzenosti, teda v duši, ktorá je neviditeľná, rozumná, slobodná a nesmrteľná. Božia podoba pre svätých Otcov znamená schopnosť človeka rozvíjať svoje duchovné sily, aby sa zdokonaľoval v podobe na Boha ako svojho Stvoriteľa.⁸⁹ Boží obraz sa zachoval v človeku aj po páde. Podoba však bola hriechom stratená, ale obnovuje sa blahodaťou Christa Spasiteľa.⁹⁰ Niektorí svätí Otcovia vidia Boží obraz v ľudskom vládnutí nad celým svetom vychádzajúc zo slov: „...nech panuje nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom, nad dobytkom, nad všetkou poľnou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi.“⁹¹

Pod obrazom je teda potrebné rozumieť, že samotná podstata človeka je portrétom, ikonou Božej podstaty. Slovo podoba zasa vyjadruje zhodu v jednotlivých odtieňoch obrazu alebo v jeho kvalitách. Aj Boží obraz aj podoba spolu tvoria plnosť zhody. Pri narušení alebo straty podoby je narušená aj hodnota obrazu.

Boh stvoril človeka ako svoj dokonalý obraz, pretože sa stal Božím chrámom: „My však myseľ Christovu máme“⁹² ... kto sa pripojí k Pánovi, je s ním jeden Duch.“⁹³ Tým, že sa Boh usídlil v človeku, človek sa stal účastníkom Božieho bytia a tak sa človek po dosiahnutí takéhoto stavu stal bohom podľa blahodate.⁹⁴

⁸⁷ Ef 4, 23.

⁸⁸ Kol 3, 10.

⁸⁹ Pozri Mt 5, 48.

⁹⁰ Pozri ВЕСЕЛИНОВИЋ, С. М. 2000. *Лекције из Светога Писма Старог Завета (Законске књиге)*. Србиње, 2000. s. 104-105.

⁹¹ 1М 1, 26.

⁹² 1К 2, 16.

⁹³ 1К 3, 17.

⁹⁴ ИГНАТИЙ (БРЯНЧАНИНОВ). Слово о человеке. In *Богословские труды*. Москва, 1989, №29, s. 285-320.

Nikita Statilat píše, že človek je stvorený podľa Božej tváre v tom zmysle, ako Boh má v sebe obrazy vecí predtým, než ich stvoril a „tak aj človek má rozumnosť vecí a je rozumný, pozná ich podľa prirodzenosti (charakteru) ako ten, ktorý je stvorený podľa Božieho obrazu, ako vládca všetkého.“⁹⁵

Duša začína svoju existenciu rozumným (uvedomelým) a zvláštnym tvoriteľským aktom, ktorý je počiatkom Božieho dialógu s ňou. Logos po stvorení pokračuje v zdokonaľovaní rozumnosti a privádza dušu do stavu, kedy ľudská rozumnosť môže existovať a fungovať v človeku.

Pri stvorení človeka sa stretávame s výrazom „na muža a ženu ich stvoril.“⁹⁶ Vychádzajúc zo slov svätých Otcov, že Boží obraz je potrebné hľadať v duši a nie v tele a obraz nerozlišuje človeka na muža a ženu, človek je chápaný v Božej myšlienke ako obyvateľ Nebeského kráľovstva. Svätý apoštol Pavol píše: „Nežijem už ja, ale žije vo mne Christos.“⁹⁷ Nie je ani Žid ani Grék, nie je ani otrok ani slobodný, nie je ani muž ani žena, lebo všetci ste jedno v Isusovi Christovi.“⁹⁸ A práve Christos ako prvoobraz, na ktorý je človek stvorený, poukazuje na ten obraz v človeku, ktorý v sebe nenesie rozdielnosť pohlavia, rasy či národnosti. Boh svojou premudrosťou predvídal pád človeka, preto učinil túto rozdielnosť na muža a ženu, ktorá zároveň poukazuje na neoddeliteľnosť človeka od pozemského bytia. Stav života podľa rozdielnosti pohlavia objavuje sa až od momentu pádu: „Adam poznal svoju ženu Evu a ona počala a porodila Káina.“⁹⁹ Uvedomenie si svojej telesnej odlišnosti sa tisne už pri opísaní ich hanblivosti, keď sa zahalili listami.¹⁰⁰

Svätý Ján Damaský podobne ako svätý Ján Zlatoústý poukazuje na to, že po páde a vyhnaní prvých ľudí z raja, kde ľudia žili v panenstve ako anjeli, bolo ustanovené manželstvo, aby ľudský rod nebol zotrený z povrchu zeme a zničený smrťou, ale aby sa v plnosti zachoval cez rodenie detí. A ďalej vysvetľuje výraz *plod'te a množte sa*. Tento výraz nenaznačuje neustále rozmnožovanie cez manželské spolužitie. Pretože Boh mohol rozmnožiť

⁹⁵ DAROUZES, A. A.1993. In *Opuscles et Lutres, Sources Chretiennes*. 81/1961. s. 81-82. In Станилоје, Д. 1993. *Православна догматика*. Београд, 1993. s. 292.

⁹⁶ 1M 1, 27.

⁹⁷ Gal 2, 20.

⁹⁸ Gal 3, 28.

⁹⁹ 1M 4, 1.

¹⁰⁰ Pozri 1M 3, 8-11.

ľudský rod aj iným spôsobom, ak by zachovali prikázanie až do konca. Boh, ktorý prostredníctvom svojej prozreteľnosti vedel o všetkom ešte pred ich bytím (Dan 13, 42), vedel, že porušia prikázanie a budú odsúdení, preto vopred stvoril muža a ženu a požehnal ich plodenie a množenie.¹⁰¹

Svätý Vasilij Veľký píše o Božom obraze a podobe takto: „Jedno vlastné podľa stvorenia a druhé získavame cez slobodnú vôľu. V prvotnom učinení je nám dané byť narodenými podľa Božieho obrazu. Podľa slobodnej vôle sa v nás formuje bytie podľa Božej podoby... *nech vládne nad stvoreným*, čo je podľa obrazu, ale tak nech je učené aj s podobou. Boh nám dal moc. Ak by tak učinil aj s podobou, v čom by bolo naše privilegium, prednosť? Ak by ti Stvoriteľ dal všetko, ako by sa ti otvorilo Nebeské kráľovstvo?“¹⁰²

O tom, že Boží obraz zostáva v človeku aj po jeho páde do hriechu, poukazuje už Sväté Písmo, konkrétne v momente ustanovenia zmluvy Boha s celým ľudstvom prostredníctvom Noeho bezprostredne hneď po potope v slovách: „Ak niekto prelieva ľudskú krv, tomu nech človek preleje jeho krv, lebo Boh učinil človeka na Boží obraz.“¹⁰³ Svätý apoštol Pavol zasa upozorňuje, že kresťania si majú „obliecť nového človeka, stvoreného podľa Boha spravodlivosti a svätosti pravdy.“¹⁰⁴ Na prvom mieste Sväté Písmo poukazuje priamo na Boží obraz, ktorý pretrváva v každom človeku aj po páde. V slovách apoštola Pavla zasa vidíme Božiu podobu, ku ktorej sa má snažiť každý človek, ale ktorú môže stratiť aj kresťan pádom do hriechu. Svätý Gregor Nysský píše o tom, že podoba nám bola daná v neúplnosti, aby sme sa mohli sami postarať

¹⁰¹ Περί προγνώσεως καὶ προορισμοῦ. Κεφαλ. Α' (ΜΔ'). In Τοῦ ὁσίου ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἑκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἑκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 976. Pozri tiež *Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, архиепископа Константинопольского. Беседы на книгу Бытия*. XVIII, 4, s. 160-161.

¹⁰² Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη ἑκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 24-25.

¹⁰³ 1Μ 9, 6.

¹⁰⁴ Ef 4, 24.

o odmenu od Boha cez svoje zdokonaľovanie prostredníctvom Evanjelia, v kresťanstve, oblečením si Christa.¹⁰⁵

Svätí Otcovia objasňujú, že Boží obraz nám bol daný v plnosti a nemôže byť zničený. Podoba však bola najprv daná ako možnosť a samotný človek sa má snažiť o dosiahnutie dokonalosti. Niektorí Otcovia zdôrazňovali rôzne oblasti, roviny Božieho obrazu v človeku. Jedni poukazovali na vládu človeka nad nižším stvorenstvom, ďalší zdôrazňovali jeho rozum a iní zas uprednostňovali ľudskú slobodu. Najlepšie to vystihuje Gregor Nysský: „(Boh) Netvorí ľudský život kvôli inému než kvôli tomu, že je blahý. Súc takým a kvôli tomu ponáhlal sa k stvoreniu ľudskej prirodzenosti; (On) neukázal na silu svojej blahosti nejako spolovice, akoby daroval niečo, čo prináleží len Jemu, ale zanechal (ako dedičstvo) v prijímaní Seba. Dokonalá podoba Jeho blahosti pozostáva v tom, aby priviedol človeka z nebytia k bytiu a učinil ho bohatým na blahá. Podrobný zoznam bláh je natoľko veľký, že nie je možné ho vyčíslieť. Preto Slovo svojím hlasom spoločne objalo (označilo) toto všetko, keď povedalo, že človek je stvorený na Boží obraz. Ak Boh je plnosť bláh a človek je Jeho obrazom, potom obraz má svoju podobnosť v prvoobraze, aby bol naplnený každým blahom.“¹⁰⁶

Pri objasňovaní Božieho obrazu a podoby svätý Anastasios Sinajský ako prvý používa výraz *παράδεισος*,¹⁰⁷ čo by sme mohli preložiť ako *zrodený v raji*.¹⁰⁸ Boh stvoril Adama na svoj obraz a podobu, cez dýchnutie vložil do neho blahodať, osvietenie a svetlo Svätého Ducha.¹⁰⁹ Jeho stvorenie je samostatným stvoriteľským aktom, pretože sa nepodobá na nijakú inú stvorenú bytosť. Svätý Atanáz Alexandrijský sa napríklad nezaoberá stavom Adama voči smrti. Jeho antropológia je postavená do vzťahu s anjelológiou. Jeho dielo poukazuje na to, že človeka dáva do vyššej pozície než anjelov.

¹⁰⁵ Orat. in verba: faciamus hominem. въ Хр. Чт. 1840, III. 320 – 322. In *Православное догматическое богословие Д. Б. Макария, архиепископа харьковского*. Том. I. Санкт Петербургъ, 1868. s. 456-457.

¹⁰⁶ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. Гл. XVI. Санкт-Петербург : АХИОМ, 1995.

¹⁰⁷ Sancti Anastasii In Spiritualem Anagogen Hexaemerae Creationis Liber Duodecimus. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 1061.

¹⁰⁸ русky паеродный.

¹⁰⁹ Anastasii, Cognomento Antiocheni, Patriarchae Antiocheni. *Viae Dux adversus Acephalos*. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 236.

Christos oslávil našu prirodzenosť a zamiloval si ju viac než anjelskú existenciu. Boh človeka oddelil a vyzdvihol pred všetkým stvorenstvom dvoma spôsobmi:

1. Stvoril človeka svojimi rukami a Christos ho urobil predobrazom svojej ikonómie spásy¹¹⁰.
2. Stal sa jedným z nás, jednej prirodzenosti s nami, súkmeňovcom, a cez obraz nášho bytia zamiloval si to, čo je jedného rodu a súpodstatné s Ním.¹¹¹

Boží obraz chápe v triadologickej rovine, keď hovorí, že v človeku môžeme nájsť niekoľko obrazov. Vychádzajúc z tajomstva Trojhypostázneho Božstva, prví ľudia sú zobrazením Svätej Trojice. Adam je nezrodený a nemá materiálnu príčinu, teda je obrazom Otca. Rodený syn Adama je obrazom Christa. Nezrodená, nemajúca materiálnej príčiny a nevysloviteľným vychádzaním z bytia Adama zjavujúca sa Eva je obrazom Svätého Ducha. Iný obraz vidí vo vnútri človeka. Duša, slovo a rozum (alebo duch) symbolicky odrážajú vnútorný trojičný život Božstva.

Čo sa týka Božej podoby, tú Anastasios vidí v christologickej rovine. Zjednotenie duše a tela symbolicky odráža telesno-duševné spojenie prirodzeností v Hypostáze Isusa Christa. Duša ako Boží obraz je vo svojej podstate nepostihnuteľná, neviditeľná, neobjasniteľná, nedotknuteľná, neporušiteľná a nesmrteľná ako je Boh nepostihnuteľný, nepomenovateľný, neviditeľný, nedotknuteľný a nemenný. Ďalší význam Božieho obrazu Anastasios vidí v stvoriteľskej schopnosti: človek ako stvoriteľ podľa obrazu Boha-Stvoriteľa. Človek rodí človeka, ale tiež stavia mestá, sadí stromy, vytvára umenie, slovo, náuky.¹¹²

Rovnako o tom hovorí aj svätý Ambróz, ktorý ešte viac rozvinul túto symboliku: „Boh Otec, Boh Syn, Boh Svätý Duch nie sú traja Bohovia, ale jeden, ktorý má tri Osoby. Rovnako aj duša-rozum, duša-vôľa a duša-pamäť nie sú tri

¹¹⁰ rusky домостроительство.

¹¹¹ Athanasii Archiepiscopi Alexandrini. Quaestiones I, 2. 78. Quaestiones in Evangelia. In MIGNE, J.-P. 1857. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXVIII. Paris, 1857. s. 708.

¹¹² ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΥΣ. ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΑΚΡΙΒΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΣΑΛΟΜΩΝΤΟΣ. ΟΜΙΛΙΑ Ζ. Καὶ οὗ βαλεῖν καὶ συνάγειν λίφως. In MIGNE, J.-P. 2000. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 44. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι: Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2000. s. 716.

duše v jednom tele, ale tvoria jednu dušu, ktorá má tri sily (digmitates). A v týchto troch silách náš vnútorný človek podľa svojej prirodzenosti udivujúco odráža Boží obraz.“¹¹³

Svätý Dimitrij Rostovský na to nadväzuje: „Ako je Boh v troch Osobách, tak je ľudská duša v troch silách: v rozume, v slove a v duchu. Ako slovo je od rozumu a ako je duch od rozumu, tak aj Syn a Svätý Duch sú od Otca. Ako nemôže byť rozum bez slova a ducha, tak ani Otec bez Syna a Svätého Ducha nikdy nebol a ani nemôže byť. A ako rozum, slovo a duch sú tri rôzne duševné sily, no jednou dušou sú, ale nie tromi, rovnako Otec, Syn a Svätý Duch sú tri Božie Osoby, no nie traja Bohovia, ale jeden Boh.“¹¹⁴

Svätý Maxim Vyznávač vyjadruje Adamovu podobnosť na Boha v jeho duchovnosti a rozumnosti,¹¹⁵ v stave bez vášní a neporušiteľnosti. Obraz vzťahuje na podstatu človeka, kde sa prejavuje v jeho síce počiatočnom, ale nekonečnom bytí. Podobu nasmerováva na morálnu spôsobilosť, dobro a múdrosť. „Človek je podľa blahodate to, čo je Boh podľa podstaty.“¹¹⁶ V snahe vyvrátiť učenie o jednej vôli v Christovi, svätý Maxim rozvinul teológiu ľudskej vôle. Keď vysvetľuje pôsobenie (činnosť) Christa, nepoukazuje na Jeho Hypostázu, ale na prirodzenosť. V Christovi sú dve prirodzenosti, Božia a ľudská, preto má aj dve pôsobenia, činnosti Christa. Trojjediný Boh má jednu Božiu prirodzenosť, preto má aj jednu vôľu. Vtelením sa v Christovi nezliatne zjednotili dve prirodzenosti, preto sú v ňom aj dve vôle. Maxim sa však snažil vyhnúť spochybneniu súhlasného konania dvoch vôlí v Christovi, preto vnáša do teológie nový termín: v človeku rozlišuje medzi *vôľou prirodzenou* a *vôľou gnómickou*, *vôľou úsudku*. Vôľa prirodzená predstavuje prirodzenú náklonnosť

¹¹³ Lib. de dignit. condit. human. cap. II. In Православно-догматическое богословие Д. Б. Макария, архиепископа харьковского. Том. I. Санкт Петербургъ 1868. s. 454.

¹¹⁴ Макарий, Д. Б. 1868. Сочин. ч. 1, с. 62. In Православно-догматическое богословие Д. Б. Макария, архиепископа харьковского. Том. I. Санкт Петербургъ, 1868. s. 454.

¹¹⁵ Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ πρὸς Θεαλλάσιον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ΞΕ'. ΕΓ' - Ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ περὶ τῆς χρυσεῖς λυχνίας κτλ. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 90. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 684.

¹¹⁶ Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ κεφαλαία περὶ ἀγαπῆς. Γ' Ἑκατοντάς. III, 25. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 1024.

ľudskej prirodzenosti k dobru. Naplňuje sa v súlade s Božím zámerom, respektíve s Božou vôľou. Inak povedané, je to schopnosť chcieť dobro, ktorá je daná všetkým ľuďom bez rozdielu. Naproti tomu vôľa gnómická pôsobí v zmysle slobodného výberu motívov. Gnómická, alebo tiež slobodná vôľa na rozdiel od prirodzenej vôle predpokladá vnútorný boj motívov, mysle a želaní, preto je táto vôľa čisto ľudská, nedokonalá a často krát hriešna.¹¹⁷ Tým svätý Maxim poukázal, že v Christovi je len prirodzená vôľa, ktorá je prirodzene naklonená k dobru.

Pre svätého Jána Damaského sa „Božím obrazom v človeku javí rozum a sloboda.“¹¹⁸ Pre Božiu podobu zase opisuje vlastnosti, ako sú „dôstojnosť rozumu a duše, ktoré sú neuchopiteľné, neviditeľné, nesmrteľné slobodné, panujúce, tvoriteľské.“¹¹⁹ Ján vychádza z diel svätého Anastasia Sinajského a svätého Gregora Nysského, keď poukazuje na trojičné zloženie človeka, respektíve jeho duše: rozum, slovo, duch. Človek v sebe odráža svojho Stvoriteľa, ktorý je v troch Hypostázach.¹²⁰

¹¹⁷ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ πρὸς Μαρίνον τὸν ὁσιώτατον πρεσβύτερον. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 12, 192, 133. A tiež Διάλογος τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ Πύρρου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 308.

¹¹⁸ Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν καὶ ἰδιωμάτων ἐξ ἐπιδρομῆς δὲ καὶ περὶ δύο φύσεων, καὶ περὶ μιᾶς ὑποστάσεως. In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 165.

¹¹⁹ «Κατ' εἰκόνα μὲν λέγεται πᾶς ἄνθρωπος, κατὰ τὸ τοῦ νοὸς ἀξίωμα, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς, ἥτοι τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀθεώρητον, τὸ ἀθάνατον, τὸ αὐτεξούσιον, ναὶ μὴν καὶ τὸ ἀρχηγόν, καὶ τεκνογονικόν, καὶ οἰκοδομικόν...» Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν. I In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 97.

¹²⁰ Ποῦρι Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Λόγοι τρεῖς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Λόγος πρῶτος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας, 11. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 1241.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramene:

- Athanasii Archiepiscopi Alexandrini. Quaestiones I, 2. 78. Quaestiones in Evangelia. In MIGNE, J.-P. 1857. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXVIII. Paris, 1857. s. 699-708.
- Anastasii, Cognomento Antiocheni, Patriarchae Antiocheni. Viae Dux adversus Acephalos. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 35-326.
- Contra manichaeos libri quatuor. In Photii Patriarchae Constantinopolitani Operum Pars Secunda. Dogmatica. In MIGNE, J.-P. 1900. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus CII. Paris, 1864. s. 9-262.
- Διάλογος τοῦ ἁγίου Μαξίμου μετὰ Πύρρου περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 288-353.
- ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΛΟΓΟΣ. In MIGNE, J.-P. 1860. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XXXIV. Paris, 1860. s. 812-852.
- ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1995. *Об устройении человека*. Гл. XVI. Санкт-Петербург : АХИОМ, 1995.
- Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ κεφαλαία περὶ ἀγαπῆς. Γ' Ἑκατοντάς. III, 25. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 1017-1048.
- Μαξίμου ταπεινοῦ μοναχοῦ πρὸς Θαλλάσιον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ΞΕ'. ΞΓ' - Ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ περὶ τῆς χρυσῆς λυχνίας κτλ. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 90. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 665-692.
- Περὶ ἀνθρώπου. In Τοῦ ὀσίου Ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94.

- Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 917-928.
- Περὶ προγνώσεως καὶ προορισμοῦ. Κεφαλ. Α' (ΜΔ'). In Τοῦ ὁσίου Ἀββᾶ Ἰωάννου πρεσβυτέρου Δαμασκηνοῦ ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Βιβλία Δ'. Δογματικά. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 969-980.
- Sancti Anastasii In Spiritualem Anagogen Hexaemerae Creationis Liber Duodecimus. In MIGNE, J.-P. 1865. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus LXXXIX. Paris, 1865. s. 1052-1078.
- ΤΑΤΙΑΝΟΣ ΑΣΣΥΡΙΟΣ. Λόγος αὐτοῦ πρὸς Ἕλληνας, 12. In MIGNE, J.-P. 2001. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 6. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 803-889.
- The Timeaus of Plato*. London : Macmillan, 1888. 376 s.
- Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Λόγοι τρεῖς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Λόγος πρῶτος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας, 11. In MIGNE, J.-P. 1989. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 94. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1989. s. 1232-1283.
- Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν καὶ ἰδιωμάτων ἐξ ἐπιδρομῆς δὲ καὶ περὶ δύο φύσεων, καὶ περὶ μιᾶς ὑποστάσεως. In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 127-186.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος Α' περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 30. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 9-36.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Λόγος περὶ εὐχαριστίας. Λόγος Β'. In MIGNE, J.-P. 1998. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 31. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 217-237.

- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΥΣ. ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΑΚΡΙΒΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΣΑΛΟΜΩΝΤΟΣ. ΟΜΙΛΙΑ Ζ. Καὶρὸς τοῦ βαλεῖν καὶ συνάγειν λίφως. In MIGNE, J.-P. 2000. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 44. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2000. s. 712-732.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν. In MIGNE, J.-P. 1864. *Patrologiae Graecae Cursus Completus*. Tomus XCV. Paris, 1864. s. 81-98.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ πρὸς Μαρίνον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον. In MIGNE, J.-P. 2009. *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τόμος 91. Πρώτη ἐκδοσις ἐν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2009. s. 9-285.
- Творения святого отца нашего Иоанна Златоуста, архиепископа Константинопольского. Беседы на книгу Бытия.

Odborná literatúra:

- A Dictionary of Greek Orthodoxy* – Λεξικὸν Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας. (by Nikon D. Patrinos). Minneapolis, Minnesota : LIGHT & LIFE PUBLISHING, 1984.
- A PATRISTIC GREEK LEXICON*. (ed. LAMPE, G. W. H.). Oxford University, 1997.
- ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. Толкование Блаженств.
- БРИЈА, Ј. 1999. *Речник православног теологије*. Београд, 1999.
- ДБЯЧЕНКО, Г. 2002. *Полный церковно-славянский словарь*. Москва, 2002.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005.
- Киприан (Керн), Архимандрит. 1950. *Антропология св. Григория Паламы*. Париж, 1950.
- LIDDEL, H.G. - SCOTT, R. 1901-1906. *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης Μεταφρασθέν εκ της αγγλικής εις την ελληνικήν υπό Ξενοφάντος Μόσχου δ.φ. τόμ. I-IV. εκδ. 1. Αθήνα : Σιδέρη, 1901-1906.*
- NEDĚLKA, Th. 2002. *Novořecko-český slovník*. 2. vyd. Praha : Asociace řeckých obcí v ČR, 2002. 810s. ISBN 80-238-8584-7.
- ПЕТКОВИЋ, С. 2002. *Речник црквенословенског језика*. Београд, 2002.

- Православно-догматическое богословие* Д. Б. Макария, архиепископа харьковского. Том. I. Санкт-Петербург, 1868.
- РОМАНИДИС, J. 2001. *Прародителски грех*. Нови Сад, 2001.
- РОУЗ, С. (јеромонах). 2002. *Стварање света и рани човек. Православно тумачење књиге Постања*. Београд, 2002.
- СТАНИЛОЈЕ, Д. 1993. *Православна догматика*. Београд, 1993.
- ΣΤΡΟΥΜΠΟΥΛΗΣ, Δ. Μ. 1998. *ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑΣ - ΟΙ ΡΙΖΕΣ*. Πεπραγμένα : ΙΔΙΩΤΙΚΗ, 1998. 480 σ.
- ВЕСЕЛИНОВИЋ, С. М. 2000. *Лекције из Светог Писма Старог Завета (Законске књиге)*. Србиње, 2000.
- ZOZULAK, J. 2005. *Filozofia, teológia, jazyk*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005.

HOLY FATHER'S LEARNING ABOUT GOD'S IMAGE AND LIKENESS

Pavol KOCHAN, lecturer on Orthodox Theological Faculty of University of Prešov in Prešov, Masarykova 15, 081 01 Prešov, Slovak republic, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

God's image and likeness are one of the main themes of Christian anthropology. Holy Fathers perceive humans as an integrated personality with particular characteristics that are inherent only to man. Holy Fathers literature is based on the biblical creation of man and the uptake through the God and man Jesus Christ in the New Testament. Only by understanding of the correct meaning of man's creation is possible to understand the human and closer to the understanding of God himself.

Key words

Anthropology, God's image, likeness, man, soul, freedom.